

Iskelmättekstien suunta

Yhteiskunnallisen Korkeakoulun lehdistö- ja tiedotusopin praktikum-kursseilla sovellettiin viime syksynä sisällönanalyttisiä menetelmiä iskelmäteksteihin. Tavoitteena oli kartoittaa suomenkielisen iskelmän maailmankuvaa vuosina 1955 ja 1965 sekä samalla päätellä, mihin suuntaan tämä nuorison ehkä eniten kuluttama massakommunikaation laji on sisällöllisesti kehittymässä. Tutkimuksen lähestymistapa oli oikeastaan varsin suurellinen: markkinalakiin nojatenhan voidaan väittää, että tietyn ajankohdan iskelmien maailmankuva edustaa saman ajankohdan iskelmien yleisön maailmankuvaa.

Iskelmättekstien otokset valittiin Musiikki-Fazerin kustantamasta vihkosarjasta Toivelauluja, johon kuukausittain kootaan myyntitilaston mukaan suosituimpien iskelmien sanat. Molemmilta vuosilta valittiin tutkittaviksi kaksi ensimmäistä vihkosta (numerot 19–20 ja 62–63). Tekstiyksiköksi valittiin jokainen vihkoihin painettu suomenkielinen iskelmäteksti; tällöin tuli mukaan sekä alkuperäistekstejä että käännöksiä. Vuoden 1965 otos koostui näin 76 iskelmän sanoista, vuoden 1965 otos puolestaan 81 tekstistä.

Sauvo Puhtila, joka läpikotaisin tuntee nykyaikaisten iskelmättekstien aihepiirin, laati tutkimusta varten luettelon iskelmien keskeisimmistä käsitteistä, sisältökatgorioista. Tutkittaviksi käsitteiksi valittiin tämän listan 50 sisältökatgoriaa.

Taulukot 1 ja 2 esittelevät kummankin tutkimusvuoden 20 yleisintä käsitettä sen mukaan miten monen iskelmän sanoissa ne ovat esiintyneet.

Yleisimmin esiintyvien käsitteiden valikoima on molempina vuosina samantapainen; poikkeuksia ovat vuoden 1955 käsitteet palata, kuutamo, ilo ja mennyt, joita ei lainkaan esiinny vuoden 1965 20 yleisimmän käsitteen joukossa sekä vastaavasti vuoden 1965 käsitteet tuuli, unohtaa, lapsi ja suudelma.

Taulukko 1. Suomenkielisten iskelmättekstien 20 yleisintä käsitettä vuonna 1955 frekvensseineen (moneksako iskelmässä) ja prosenttilukuineen (montako % kaikista iskelmistä) (N = 76).

käsite	f	%
rakastaa, rakkain	51	67
sävel, laulu, soitto	45	59
kulkea, taival, tie	36	47

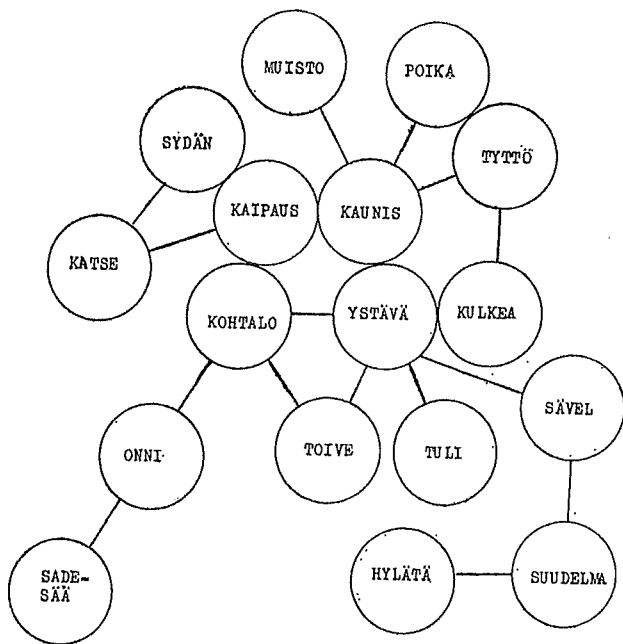
onni, autuus	33	43
kaipaus, ikävä	31	41
sydän, rinta	31	41
kaunis, suloinen	28	37
muisto, muistella,	27	36
palata, tulla takaisin	25	33
hylätä, mennä pois	23	30
katse, silmät	21	28
suru, tuska, kyynleet	21	28
tyttö, nainen	20	26
kuutamo	20	26
yksinäisyys	19	25
toive, haave	19	25
ilo, riemu	19	25
mennyt, kadonnut	18	24
uneksia, unelma	17	22
aalto, meri, vesi	17	22

Taulukko 2. Suomenkielisten iskelmättekstien 20 yleisintä käsitettä vuonna 1965 ((N = 81).

käsite	f	%
rakastaa, rakkain	43	53
sävel, laulu, soitto	42	52
onni, autuus	36	44
kulkea, taival, tie	30	37
muisto, muistella	24	30
kaunis, suloinen	21	26
tuuli, viima	19	23
sydän, rinta	18	22
kaipaus, ikävä	18	22
yksinäisyys	18	22
suru, tuska, kyynleet	17	21
toive, haave	17	21
hylätä, mennä pois	15	19
tyttö, nainen	14	17
uneksia, unelma	14	17
unohtaa, unohdus	12	15
aalto, meri, vesi	12	15
katse, silmät	12	15
lapsi, nuoruus	11	14
suudelma	10	12

jotka taas vuoden 1955 yleisyyslistalla jäivät suhteellisen alas.

Vaikka keskeisin aihepiiri näinä vuosina on samankaltainen, yksityisten käsitteiden absoluuttinen esiintymistiheys on selvästi erilainen: v:n 1955 is-

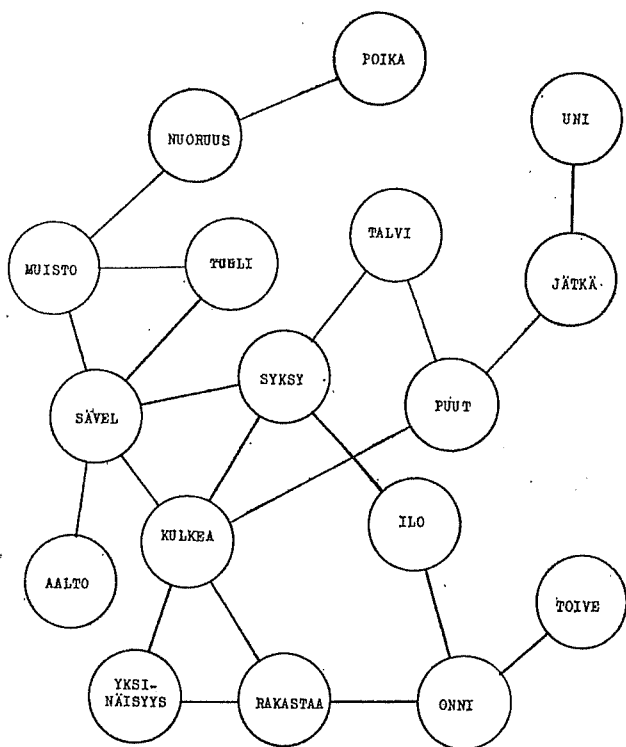

Kuvio 1. Iskelmätekstien käsitteiden ryvästyminen vuonna 1955.

kelmäteksti on enemmän kuin v:n 1965 sidoksissa juuri näihin yleisimpiin käsitteisiin. Kaksi iskelmää kolmesta puhuu rakkaudesta 1955, mutta 1965 vain joka toinen! Vuosikymmen sitten iskelmäteksteillä oli taipumus jauhaa samoja teemoja — nyt puheenaiheiden piiri on laventunut ja keskeisimmät käsitteet toistuvat harvemmin kuin aikaisemmin. Suunta on harvoista moniin, ahtaasta avaraan.

Iskelmätekstien aihepiirin väljentyminen ilmenee vieläkin selvemmin, kun käsitteistä rakennetaan kumpaakin tutkimusvuotta vastaavat iskelmätekstien maailmankuvan mallit. Tällöin ei enää kiinnitetä huomiota yksityisten käsitteiden esiintymistiheyteen, vaan tutkitaan käsitteiden välisiä suhteita: osoitetaan missä määrin käsitteillä on taipumus esiintyä yhdessä, mikä on käsitteiden välinen »läheisyysaste». Tutkimuksessa käytettiin kontingenssimenetelmää (Pool, Trends in content analysis, ss. 54—78). Ensin osoitetaan, kuinka usein kaksi käsitettä esiintyy yhtäikaa samassa tekstiyksikössä. Käsitteiden väliset läheisyysarvot määritellään sitten vertaamalla todettua yhdessä esiintymistä yhdessä esiintymisen todennäköisyyteen. Tulokset esitetään kuvioissa 1 ja 2.

Kuvioissa käsitteitä ilmaisevat ympyrät on ryhmitelty sen mukaan, kuinka ilmeisiä ovat käsitte-

Kuvio 2. Iskelmätekstien käsitteiden ryvästyminen vuonna 1965

den väliset tilastolliset (ja assosiatiiviset) liittymät: läheiset käsitteet ovat vierekkäin ja niitä yhdistää toisiinsa »valenssiviiva». Malli vaatisi oikeastaan useampiulotteista avaruutta, jolloin myös maailmankuvan »perusakselit» ilmenisivät. Tässä on tyydytty karkeaan ja pelkistettyyn esitystapaan. Mukaan on otettu vain ne käsitteet, joilla on ilmeisiä kontingensseja toisiin käsitteisiin.

Kuviot osoittavat havainnollisesti, kuinka iskelmätekstien maailmankuva on 1955 varsin »ahdas», mutta 1965 selvästi »ilmavampi»; 1955 kontingensseja on enemmän ja ne ovat voimakkaampia kuin 1965. Lisäksi vuoden 1955 keskeiset käsitteet ovat eilispäivän iskelmälle tyypillisiä kuluneita aineksia, jotka yhdessä muodostavat liikuttavan sovinnaisen aselman. Vuoden 1965 keskeiset käsitteet taas ovat »neutraalimpia», vähemmällä tunteilulla ladattuja. Esimerkiksi käsite »ystävä» on yksi vuoden 1955 keskeisimmistä, mutta 1965 se on täysin vailla kontingensseja. Ei ilmeisesti ole niin, että nykyiskelmä olisi unohtanut ystävän tärkeyden — vaan pikemminkin niin, että nykyiskelman ystävä viihtyy muusakin ympäristössä kuin kaipauksen, kohtalon ja tulen seurassa.

Iskelmätekstien maailmankuva on avartumassa nuorison kokemusmaailman rinnalla.

Kaarle Nordenstreng